

7. A vidéki élet minőségének javítása

7.1. A nők létfontosságú hozzájárulása a vidékfejlesztéshez

Forrás: Innovation Dossier, No. 10, LEADER European Observatory, 2001, Brussels

A fejezetet szerkesztette: William Van Dingenen

Az EU fontos prioritása nők és férfiak közötti egyenlőség biztosítása. Ez egészen egyszerűen szükségszerűség a vidékfejlesztés életképességének és fenntarthatóságának szempontjából is. A vidéki közösségek társadalmi színezetének és a helyi gazdaságok újraélesztése érdekében a humán erőforrások maximalizálásához elengedhetetlen a nők bevonása. Ez azt jelenti, hogy az esélyegyenlőséget szisztematikusan integrálni kell a vidékfejlesztési programok és projektek tervezésénél és megvalósításánál, hogy a nők képesek legyenek részt venni és hasznot húzni ezekből a férfiakkal azonos mértékben. Nagyobb egyensúlyt kell elérni férfiak és nők között az olyan döntések meghozatalakor, melyek a vidéki társadalom életére és gazdaságára hatással vannak. Mindezt az aktív biztatáson keresztül, a női egyesületek bevonásával, hálózatok kiépítésével, és a nők vezetői pozíciókba történő bevezetésével kell megvalósítani.

A közösségbe belépő új tagok számára a vidékfejlesztés támogatása, az esélyegyenlőség integrációja már nem választási lehetőség, hanem kötelező elem lesz. A tagállamok – és jelölt tagországok – számára szükséges lesz annak biztosítása, hogy minden – a Község

által támogatott – programja elősegíti a nagyobb esélyegyenlőséget férfiak és nők között, különösen a munkaerőpiacon, vállalatoknál, képzés és oktatás területén, valamint a hivatás és a családi élet közötti összhang megteremtését.

Ez a fejezet kiemeli azokat a kulcselemeket, amelyek a vidéki nőket érintik, és amelyek hatással vannak a vidékfejlesztésben való részvételükre. A cél, hogy biztassa és inspirálja a vidékfejlesztési programokért és projektekért felelős személyeket arra, hogy vegyék figyelembe a vidéken élő nők szükségleteit és érdekeit.

Bemutató

Az Európai Unió vidéki területei meglehetősen eltérnek egymástól társadalmi, gazdasági, földrajzi és kulturális tekintetben egyaránt. A vidéki nők szintén nem alkotnak egy homogén csoportot. Különböző szerepük és foglalkozásuk van farmokon, családi vállalkozásokban, foglalkoztatottakként vagy akár közösségi tevékenységek végzése szempontjából. Az igényeik és szükségleteik szintén eltérnek, különösen az egyik korcsoport a másiktól, valamint a család mérete és összetétele, valamint a gyermekek száma alapján is. A gazdasági és társadalmi változások, melyek jelenleg folyamatban vannak a vidéki területeken, nem egyformán érintik a nőket: némelyeknek lehetőségeket hoz, mások pedig nehéz kihívásokkal néznek szembe.

A vidéki gazdaságokra, különösen a mezőgazdaság területén, a globalizációs folyamatok hatással vannak, mely az agrárszektor átstrukturálásához és hanyatlásához, a szolgáltatási szektor növekedéséhez vezet és egyre nagyobb hangsúly kerül a technológiára. Ez sok területen példátlan munkalehetőségeket teremtett, mint ahogy a nők szerepének és státuszának megváltozását vonta maga után. Ezek a változások továbbá hozzájárultak a lakosság elmozdulásához. Néhány város közeli vidéki település nyomás alá került, míg a távolabbiak a hanyatló népességtől szenved.

Európa néhány régiójában a gazdasági recesszió és a közszolgáltatások visszavetése további vidéki hanyatláshoz, eltávolodáshoz és szegényes infrastruktúrához vezetett. A fiatalok, és mindenekelőtt a fiatal nők, nagy létszámban a városokba vándoroltak.

A városi élet felé irányuló tendencia ellenére a vidéki élet még kínál lehetőségeket és valódi potenciált. Vizsgálatok azt mutatják, hogy általánosságban véve a vidéki nők igazából vágnak arra, hogy a közösségükben maradjanak és hozzájáruljanak a térség fejlesztéséhez, néhány feltétel megléte esetén:

- Munkalehetőségek helyben, beleértve a részmunkaidős állásokat is;
- Munkatapasztalat lehetősége, és hivatalos végzettség
- Helyi oktatási és képzési lehetőségek
- Női vállalkozások részére nyújtott tanácsadói szolgáltatás
- Tömegközlekedési szolgáltatások munkaidőhöz való igazodása
- Helyi gyermek-felügyeleti szolgáltatások, szociális szolgáltatások idősek és betegek részére
- Támogató köz- és professzionális szervezetek;

Anők szintén igénylik a háztartási munkák megosztásának egyenlőségét, bátorításra vágnak személyes és szakmai fejlődésük területén, valamint több támogatást remélnék pénzügyi függetlenségük megteremtése érdekében, és teljesen részt kívánnak venni a döntéshozatalban.

A vidékfejlesztési programok kihívása abban rejlik, hogy azonosítsa a korlátokat, melyek megakadályozzák a nők teljes értékű részvételét a gazdasági és közéletben helyi szinten, továbbá abban, hogy speciális kezdeményezéseket fejlesszenek ki számukra.

7.2. A társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni küzdelem a vidéki térségekben

Forrás: „Rural Innovation” Dossier No. 8, LEADER European Observatory, 2000, Brussels

A fejezetet szerkesztette: Márczis Márta

7.2.1. Társadalmi kirekesztődés, mint multi-dimenzionális jelenség

A munkanélküliség – szegénység – társadalmi kirekesztődés fogalomhármásával a vidékfejlesztéssel foglalkozóknak óhatatlanul foglalkozniuk kell egész Európa hátrányos helyzetű vidéki térségeiben (és Magyarországon különösen, ahol e három jelenség erőteljes növekedése tapasztalható az elmúlt másfél évtizedben – a szerk.). A három jelenség közti kapcsolat azonban nem olyan direkt, mint első ránézésre feltételezhető, így e fejezet egyenként vizsgálja őket.

A vidéki térségekben – egész Európában – a kirekesztés/kirekesztődés kialakulásának okait a(z elodázott) mezőgazdasági szerkezetváltás és a helyben adott munkalehetőségek hiányában, az ennek következményeként kialakuló magas munkanélküliségben kereshetjük elsősorban.

7.2.2. A szociális kirekesztés/kirekesztődés fogalma

Több meghatározás ismert:

EUROSTAT: Sokdimenziós jelenség, mely megakadályozza az egyén teljes integrációját a társadalomba.

Patrick Commins: 4 tényezőt sorol fel, melyek közül bármelyik hi-

ánya a társadalmi kirekesztődés jelenséghez vezethet (a tényezők: demokratikus jogállamiság, munkaerőpiacon gazdasági integráció, jóléti állam, család és közeli barátok /interperszonális kapcsolatok/ megléte).

Az Egyesült Királyságban 3 megközelítés különült el a fogalom meghatározására:

- Integrációs ~: a foglalkoztatás a kulcs a teljes szociális integrációhoz, mert jövedelmet, identitást, önmegbecsülést biztosít az egyénnek.
- Szegénységi ~: az alacsony jövedelem, a nem elégséges pénzügyi források taszítják az egyént kirekesztett helyzetbe
- Marginalizmuson alapuló ~: azok az egyének „záródnak ki” a társadalomból, akik nem az általánosan elfogadottnak minősülő normák szerint élnek (kisebbségek, etnikumok), s a kirekesztettség következtében helyzetük tovább romlik, azaz mindez önmagára visszaható a folyamat.

7.2.3. A foglalkoztatás változásainak hatása

A vidéki kirekesztettség/kirekesztődés összefügg a foglalkoztatás szerkezetének elmúlt évtizedekben bekövetkezett változásaival, melyek a városias területeken élők jövedelemtermelő képességét javították, és hátrányosan érinti a vidéki térségben élőket. Napjainkban egyedül a terciér (és a kvaterner) szektor képes jelentősebb mértékben munkahelyteremtésre. A megváltozott körülmények több társadalmi csoportot (különösképpen a képzetlen és a képzett, de pályakezdő, gyakorlat nélküli fiatalokat és nőket) nehéz helyzetbe hozták.

7.2.4. A szegénység és a kirekesztettség összefüggései

A szegénység elvezet a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés kialakulásáig. A meghatározó faktorok a következők:

- Munkahely elvesztése vagy pályakezdők esetében nem találása
- Sebezhetőbb életkor-kategóriákba tartozás (tinédzserek, nyugdíjasok)
- Szociális jóléti mechanizmusok hiánya vagy elégtelen működése
- Értékrendek változása (megrendül a mindenható központi intézkedésekbe vetett bizalom)
- Az állami redistribúció mértékének csökkenése

7.2.5. A társadalmi kirekesztés/kirekesztődés és a szegénység mérési lehetőségei

A két jelenség kiterjedtségének, mértékének nagyságát meghatározni képes módszerek:

- Vizsgálható, hogy a népesség mekkora hányada él szegénységben/kirekesztettségben. Pl. egy meghatározott jövedelemszint alatt élők arányának kimutatása. De ez csak egy faktort vesz figyelembe, nem tökéletes megoldás.
- Fontos az adott, kirekesztést okozó jelenségek lokalizáltsága. Ha földrajzi lokalizáltságuk erős, könnyebben kimutathatók (pl. városi gettók). A vidéki térségekben – szemben az urbanizált övezetekkel – a szórványosan elhelyezkedő településhálózat és népesség gyakran nehezen meghatározhatóvá teszi a

problémát. Így a problémák hasonlósága ellenére város és vidék nem kezelhető együtt a társadalmi kirekesztődés szempontjából (sem megközelítésben, sem az alkalmazandó stratégiákban).

7.2.6. A szegénység és társadalmi kirekesztés/ kirekesztődés vidéki térségekben való megjelenési formái, sajátosságai

- *Régi jelenség, legfeljebb új köntösben*

A társadalmi kirekesztés/kirekesztődés a vidéki térségekben nem újdonság, már a II. Világháborút követő, a vidék gazdaságában történő átalakulás (erőteljes gépesítés, kemizáció a mezőgazdasági szektorban; iparosítás) radikális társadalmi változásokat hozott (pl. Nyugat-Európában 5-ből 4 farmer elhagyta földjét). Az érintett egyének elvesztették identitásukat, társadalmi és perszonális kapcsolatrendszerüket, felbomlottak az ősi családi gazdasági formák – de akkor még – némi pozitívumként az ipar felszívta a felszabaduló munkaerő nagy részét. Mára a helyzet megváltozott, a primer szektort elhagyókat az ipar már nem „fogadja be”, képzettségük más munkát nem nagyon tesz lehetővé. A nagyobb településekre vándorló fiatalok jelentős része sem talál munkát.

- *A gazdasági menekültek (economic refugees)*

A nagyobb településekről, jobb gazdasági helyzetben lévő térségekből a nehezedő megélhetés miatt a perifériákra költöznek a legszegényebbek. Integrációjukra nem képesek a vidéki térségek. (Lásd pl. Cserehát egyes falvai – a szerk.)

- *A tradíciók súlya*

Csak néhány példa: a tradicionális értékrend gyakran nem támogatja a kockázatvállalást, így nem nyújt segítséget a fiataloknak

cégalapításnál, új gazdasági kezdeményezések beindításánál. A vidéki nők hagyományos tevékenységei iránt minimálisra csökkent a kereslet, de gyakran nehezen váltanak.

- *Szétszórt tevékenységek és közösségek*

Az alacsony népsűrűség következtében az alapfokú ellátás biztosítása egyes kisebb településeken többé nem gazdaságos, az iskolák, boltok, óvodák, vasútállomás elköltözése/megszűnte fokozza e települések népességének izolációját. Ide sorolható a tömegközlekedés (autóbusz, vasút) hiánya gazdaságossági megfontolásokból, egyes településeken, az előzőkhöz hasonló hatást kiváltva. Az alacsony szavazati súly a politikában az érdekérvényesítést pedig nem könnyíti meg e téren sem.

Ide kapcsolódik a társadalmi interakciók helyeinek (iskolák, más közösségi terek, de akár a vendéglők, kocsmák) eltűnte is.

- *A felbomló családi kötelékek, nemek közti egyensúly romlása (pl. a fiatal nők a férfiakénál nagyobb arányú elvándorlása)*
- *A munkaerő-képzési struktúra rugalmatlansága*

7.2.7. A társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni fellépés és a vidéki térségek fejlődése

Napjainkra Európában megnőtt a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni küzdelem jelentősége. A vidék revitalizációja elkerülhetlenné vált. Az új (LEADER típusú) fejlesztési módszerek újrateremtik vidéken a társadalmi párbeszéd alapjait, új tevékenységek és piacok feltárásával, kollektív akciók generálásával, a társadalmi csoportok közti szakadék csökkentésével, új fejlesztési lehetőségek kreálásával járul hozzá a fejlődéséhez.

7.2.8. Helyzetértékelés és stratégia

A kirekesztettség/kirekesztés stratégiájának kialakításához szükséges helyzetfeltárás során egy adott vidéki térségben 3 nagyobb kérdéskör elemzése szükséges:

7.2.9. Kielégítetlen szükségletek

A szükségletek meghatározásánál figyelembe kell venni, hogy a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés problémája komplexebb kérdéskör, mint előre várnánk. **Néhány tisztán lehatárolt társadalmi csoport és probléma csak a jéghegy csúcsa.** Az alapos állapotfelmérés mélységi elemzést (in-depth analysis-t) igényel. Fontos az elemzésnél a lépésről lépésre történő haladás (elsőként a kvantitatív, később a kvalitatív, mutatókkal nehezebben kifejezhető jelenségek vizsgálata javasolt).

Példaként egy 5 lépésből álló struktúra azzal a fontos megjegyzéssel, hogy ez az öt lépés csak az általános szerkezete a vizsgálatnak. Nem lineáris modell, inkább 5 egyenrangú belépési pontról van szó.

- *Az egyének, csoportok meghatározása - Kik a már meglévő, illetve a potenciális áldozata a társadalmi kirekesztésnek/kirekesztődésnek?*

Információforrások: kormányzati szervek adatai (pl. munkaügyi központok), nehéz helyzetű emberekkel foglalkozó szervezetektől szerzett információk (sokszor kvalitatív adatok), „terepen való megfigyelés”.

- *A kirekesztés áldozatainak és a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés területeinek összevetése*

E területek közül „láthatóak”: munkaerőpiac, lakáshelyzet, oktatás, termelés, hitelkínálat. E területek közül kevésbé „láthatóak”: pl. családi és szociális kapcsolatok degradálódása.

Ezekből ajánlatos táblázat készítése a vizsgálat megkönnyítésére, pl.:

Társadalmi kirekesztés/kirekesztődés területei	Öregek	Képzetlenek	Etnikai kisebbségek	stb.
Munkaerőpiac				
Lakáshelyzet				
Oktatás				
Hitel				
Stb.				

A következő lépés a táblázat alapján indikátorcsoportok kialakítása (pl. aktuális/potenciális áldozatok: munkanélküliség által sújtott családok aránya)

Indikátorok jelentősége: monitoringban, a beavatkozások értékelésében, a területek összehasonlításában. A mutatókat mindig az adott térség jellemzőihez kell igazítani.

- *Kevésbé látható aspektusok meghatározása*

Szociális és családi kapcsolatokra koncentráció, hiszen sokszor a társadalmi elértéktelenedés érzése nagyobb gondot jelent, pl. egyes szolgáltatásokhoz való hozzájutásnál (aláássa az emberi méltóságot, csökkenti a társadalomba való reintegrálódás képességét.) Módja: a társadalmi viszonyok mélyelemzése, gyakran a vizsgált térségben élő emberekkel napi kapcsolatot kiépítve.

- *A társadalmi kirekesztéshez/kirekesztődéshez vezető utak elemzése*

Fontos megjegyezni, hogy a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés nem statikus állapot, az egyén státusza változhat ebből a szempontból, pl. a munkához jutással, vagy munkahely elvesztésével. Az aktuális helyzet helyett a társadalmi kirekesztéshez /kirekesztődéshez vezető út vizsgálendő, a kiobbantó faktorokra kell rálelni.

- *A körülmények figyelembe vétele*

A kiobbantó faktorokat 3 csoportba lehet osztani: közgazdasági összefüggések; szociális összefüggések (pl. milyen szolidaritási és kölcsönös segítségnyújtási formák jellemezték a térség társadalmát régen és ma? Mik az új formák? Mi történik, ha egy családnak segítség kell? stb.); illetve demokratikus összefüggések.

7.2.10. A társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni harc eddigi gyakorlatának vizsgálata

Állami beavatkozások

Pl. központ, regionális kormányzat, helyi önkormányzat és szerveik. (munkanélküliek és egyéb segélyben részesülők regisztrálása, segélyek, támogatások folyósítása, fejlesztési programok, szakmai képzési programok indítása) Jellemzői: szektoriális és célcsoport-orientált, jellemzi a központi döntéshozás, az adminisztratív jelleg. Negatívum, hogy nem vonja be a helyi közösséget a döntéshozásba, így a decentralizáció irányába történő előrelépés javallott a helyi adottságok fokozottabb figyelembevételével.

A magánszféra beavatkozásai

Általában társadalmi szervezetek, szövetségek, egyesületek, alapítványok, humanitárius szervezetek a hordozói (pl. munkanélküli és egyéb kirekesztett csoportok segítői, számukra javakat/szolgáltatásokat biztosító szervezetek). Sokszor olyan esetekben kerülnek előtérbe, mikor a közszféra által nyújtott szolgáltatások/támogatások nem elégségesek (pl. az állam számára is veszteséges hálózatok üzemeltetése, szolgáltatások nyújtása).

7.2.11. A kielégítendő szükségletek és a meglévő segítség közti rés csökkentése

A gyógyító megközelítés felől a megelőző megközelítés felé kell elmozdulni. A gyógyító jellegű beavatkozásokat ugyanis leginkább a standardizált, szabványosított metódusok jellemzik, míg a megelőző intézkedések során a térség-orientált közelítési mód kerülhet az előtérbe. Utóbbi módszer előnye az is, hogy megelőző, előre tekintő jellege nyomán intézkedései hatékonyabbak lehetnek a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés okai kialakulásának meggátolásában (munkahelyteremtés, szakmai átképzési programok a „tűzoltás-szerű” munkanélküli segély- és egyéb támogatások osztása helyett).

7.2.12. Módszerek és eszközök

A megfelelő stratégia kiválasztását a beavatkozási utak, módszerek és eszközök kijelölése követi. Az alábbiakban néhány példa bemutatására kerül sor, az EU 15-ök LEADER programjai köréből. A belőlük levonható legfőbb konklúziók: e programok speciális megoldásként szolgáltak speciális ügyekre, jobbra helyi szervezetek, önkormányzatok irányítása alatt. Általában speciális csoportokat céloztak,

úttörő szerepük abban áll, hogy messzemenően figyelembe vették a térség (a célcsoport) specifikus adottságait. Sikerük egyik feltétele a széleskörű partnerkapcsolatok kialakítása volt régiójukban.

7.2.13. Célzott helyi akciók, átfogóbb területi megközelítések beindulása a LEADER Program keretében - példák

ORSZÁG	RÉGIÓ	TERÜLET	TEVÉKENYSÉG
Franciaország	Bretagne	Közép-nyugat Bretagne	Tartós munkanélküliség elleni küzdelem, egy LEADER-csoport segítségével. Sajátossága, hogy különböző helyi fejlesztési beavatkozásokat kombinált
Franciaország	Auvergne	Loire-mente	Nehéz helyzetű farmerek jövedelem-támogatása, tanácsadás a számukra
Olaszország	Trento	Valle di Non	Társadalmi együttműködés fogatékos emberek segítésére (oktatás, lakásügy, rekreáció) Közösségfejlesztés az interperszonális kapcsolatok erősítésével
Olaszország	Emilia-Romagna	Sant'Arcangelo di Romana	„Time bank”- a térség kielégítetlen szolgáltatásai iránti kereslet kielégítésére

ORSZÁG	RÉGIÓ	TERÜLET	TEVÉKENYSÉG
Egyesült Királyság	Skócia	Angus	Földrajzilag izolált egyének, csoportok segítése (pl. szállítás, közlekedés egyes formáiban)
Írország	Írország	Az egész országra	Városi családok vidékre költözésekor fennálló társadalmi kirekesztődés-veszély csökkentése
Finnország	Oulu	Utajärvi	Gyermekefelügyelő-hálózat kiterjesztése egyedülálló idős emberekre

7.2.14. Az akciók résztvevői, szereplői

A rurális terek célzott helyi akcióiban (a térség sajátos adottságaira hangsúlyt fektető megközelítésekben) a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni küzdelemben az aktorok 4 típusa:

- *Kezdeményezők*

A problémát érzékelő, és annak terén gyakorlattal rendelkező egyének/szervezetek, akik felismerik mi hiányzott a múlt akcióiból (ha egyáltalán felleptek korábban a probléma ellen). LEADER-kezdeményezés területéről a Helyi Akciócsoportok. Feladatuk általában egy intézményi/kooperatív keretterv adoptálása az adott térségre.

- *Kedvezményezettek*

Az akciók által célzott célcsoportok (a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés áldozatai. Meghatározásuk módja többféle lehet.

A kiválasztottaknak meg kell adni a választási lehetőséget: akarják-e a segítséget. A LEADER Program filozófiájának megfelelően be kell vonni őket az akció irányításába és a döntéshozásba, a programok sikere és fenntarthatósága miatt.

- *Az emberi és intézményi erőforrások*

Azon személyek/intézmények sorolhatók ide, akik segítenek a kedvezményezetteknek kiutat találni a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés útvesztőjéből (meghallgatják problémáikat, tanácsokat adnak, átképző-programokat indítanak, stb.) Előfordulhat, hogy magából a célcsoportból kerülnek ki az emberi erőforrások. A feladatra megfelelő személyek és intézmények megtalálása során fontos szerepet játszik a kezdeményezők kapcsolatrendszere. Szerepük szerint önkéntes munkát is végezhetnek, de főállásként is dolgozhatnak (pl. tanácsadók). Fontos a kedvezményezettekhez való viszonyulás is, így a programok megvalósításán dolgozó résztvevőknél nem hátrány a szociológiai / pszichológiai / kulturális előképzettség.

- *A pénzügyi források biztosítói*

Szükségességük alapja abban áll, hogy a kezdeményezők egyedül sokszor nem képesek biztosítani a finanszírozáshoz szükséges forrásokat.

7.2.15. Következmények és lehetőségek

A programok, akciók megvalósítása során alkalmazott módszerek és eszközök elsődleges célja a kedvezményezettek életkörülményeinek javítása, a térség társadalmi kohéziójának elősegítése; de további hatásokkal is számolhatunk kedvező esetben:

- helyreállnak a társadalmi kapcsolatok a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elszenvedői és a térségi szereplők közt

- általánosságban társadalmi kapcsolatok alakulnak ki, helyi szolidaritási hálózatok kialakításán is szerepet játszanak
- hozzájárulnak a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni harcot szolgáló partnerségi struktúrák kialakításához
- a tradicionálissal szemben új megközelítéseket hoznak a vidék fejlesztésébe
- mérhető gazdasági hasznót hoznak a térségnek

7.2.16. A Társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni küzdelem, mint a területi alapú megközelítés része

A társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni küzdelemnek túl kell mutatnia az egyedi akciókon, és egy integrált megközelítésű vidék-fejlesztési revitalizációs program részévé kell válnia.

A tradicionális „gyógyító” jellegű, segélyezést és támogatást magába foglaló megközelítéseket egy szélesebb fejlesztési koncepció részeként meghatározott kirekesztés elleni küzdelem-értelmezés váltotta fel a sikeres kezdeményezésekben. Az elkülönült szereplők (intézmények, stb.) egyedi akciói helyett összehangolt cselekvést sürgetnek a szerzők.

Szakítva a hagyományokkal, miszerint szigorúan a kategorizált csoportokra kell fókuszálni, a szerzők szerint a stratégiának mindenkire ki kell terjednie, minél szélesebb körű társadalmi részvétel előmozdítása érdekében. Az eszközök hatékonysága is nőhet, ha az integráció a cél a kirekesztés elleni küzdelem helyett.

A helyi partnerségi viszonyok kialakítása kulcsszerepű e terén. Segíti a közelebbi kapcsolat kialakítását a helyi aktorok között, szolgálja a felmerülő helyi szükségletek és a kielégítésükre indított akciók közti rés szűkítését, bevonja a kedvezményezetteket az akciókról való

döntésbe, azok ellenőrzésébe, konzultációk, vitafórumok szervezésével. A partnerségi kapcsolatok résztvevői: a civil szervezetek, közjogi testületek, államigazgatási szervek, önkormányzati irodák és a kedvezményezettek.

A megfelelő partnerségi viszonyok kialakítása, a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni küzdelem időigényes a versenyképesség növelését mindenáron előtérbe helyező viszonyok között.

7.2.17 Összegzés

A munkanélküliség – szegénység - társadalmi kirekesztődés fogalomhármásával a vidékfejlesztéssel foglalkozóknak óhatatlanul foglalkozniuk kell egész Európa hátrányos helyzetű vidéki térségeiben. A három jelenség közti kapcsolat azonban nem olyan direkt, mint első ránézésre feltételezhető. Több fogalom is ismeretes a szociális kirekesztés/kirekesztődés körében, melyet az EUROSTAT és Patrick Commins fogalmazott meg. A szegénység elvezet a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés kialakulásáig.

A két jelenség kiterjedtségének, mértékének nagyságát meghatározására képes módszerek.

A szegénység és társadalmi kirekesztés/kirekesztődés vidéki térségekben való megjelenési formái, sajátosságait vegyük sorra:

- Régi jelenség, legfeljebb új köntösben
- A gazdasági menekültek (economic refugees)
- A tradíciók súlya
- Szétszórt tevékenységek és közösségek
- A felbomló családi kötelékek, nemek közti egyensúly romlása (pl. a fiatal nők a férfiakénál nagyobb arányú elvándorlása)
- A munkaerő-képzési struktúra rugalmatlansága

A társadalmi szükségletek meghatározásánál figyelembe kell venni, hogy a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés problémája komplexebb kérdéskör, mint előre várnánk. Néhány tisztán lehatárolt társadalmi csoport és probléma csak a jéghegy csúcsa. A gyógyító megközelítés felől a megelőző megközelítés felé kell elmozdulni. A megfelelő stratégia kiválasztását a beavatkozási utak, módszerek és eszközök kijelölése követi.

A rurális terek célzott helyi akcióiban (a térség sajátos adottságaira hangsúlyt fektető megközelítésekben) a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni küzdelemben az aktorok 4 típusát vettük számba.

A programok, akciók megvalósítása során alkalmazott módszerek és eszközök elsődleges célja a kedvezményezettek életkörülményeinek javítása, a térség társadalmi kohéziójának elősegítése.

Fogalomtár

Szociális kirekesztés/kirekesztődés

Állami redisztribúció

Identitás

Perszonális kapcsolatrendszer

Periféria

Társadalmi elértéktelenedés

Revitalizációs program

Ellenőrző kérdések

Az EUROSTAT szerint mit jelent a szociális kirekesztés/kirekesztődés fogalma?

Melyek azok a tényezők (4) amelyek hiánya Patrick Commins szerint társadalmi kirekesztődéshez vezethet?

Sorolja fel a szegénység és a kirekesztődés összefüggéseit!

Melyek a társadalmi kirekesztés/kirekesztődés és a szegénység mérési lehetőségei?

Fejtse ki a társadalmi kirekesztődés sajátosságait a vidéki térségekben?

A társadalmi szükségletek meghatározásánál milyen elemzési szempontokat veszünk figyelembe?

A társadalmi kirekesztés/kirekesztődés elleni harcba kik és milyen módszerekkel avatkoznak be?

Írjon 4 példát tagállamok módszereiből, melyek a társadalmi kirekesztődés megakadályozását célozták! (Ország és tevékenység megjelölésével)

Kik a LEADER akciók résztvevői és szereplői?

7.3. Vidéki szolgáltatásfejlesztés

Forrás: „Rural Innovation” Dossier No 5., LEADER European Observatory, 2001 Brussels

A fejezetet szerkesztette: William Van Dingenen

7.3.1. Vidéki szolgáltatások

A vidéki szolgáltatások azon tevékenységek széles körét jelenti, amelyek elengedhetetlenek a vidéki emberek és családok életében. Ezek a szolgáltatások fontos szerepet töltenek be az alacsony népsűrűségű területek közösségének fenntartásában. Ezek kapcsán a következő kérdések merülnek fel (milyen gyorsan érhető el, milyen gyakran veszik igényben); melyek biztosítása versenyhelyzetet teremthet a városi szolgáltatásokkal szemben.

Vidéki szolgáltatás minden olyan szolgáltatás, amely az egyének és a családok részére közvetve vagy közvetlenül elérhető gazdasági, társadalmi és kulturális közösségi szükségletet elégít ki. Ezek a következők:

- alapvető háztartási szolgáltatások: víz- és áramellátás, kommunális hulladékgyűjtés, szennyvízkezelés stb.
- alapvető társadalmi szolgáltatások: oktatás, egészségügy
- egyéb társadalmi ellátás: gyermekfelügyelet, idősek ellátása
- helyi rendőrség, polgárőrség
- tömegközlekedés
- posta, telefon
- információs szolgálat
- fix vagy mobil árusítók helyek
- kulturális és pihenéssel kapcsolatos szolgáltatások

Igénybevétel szerint a szolgáltatás díjai lehetnek a piaci szabályok által szabottak, a közösség által szabottak vagy díjmentesek. A szolgáltatásokat nemzeti, regionális vagy helyi, a magán szektor és a non profit szektor szintjén biztosíthatják. A szektorok a díjakat egymással kötött szerződések alapján befolyásolhatják.

A vidéknek a szolgáltatások szempontjából speciális helyzete van. Az alacsony népsűrűség és fejlettség által olyan problémákkal kell szembenézni, mint: a szolgáltatások milyen közel vannak, milyen hamar érhetők el, milyen gyakran veszik igénybe, mennyire elszigeteltek, és még ott a verseny a városi szolgáltatásokkal is.

7.3.1.1. Új összefüggések, új kihívások

A történelemben két egymást követő, egymásnak ellentmondó változás következett be a vidéki szolgáltatások fejlődésében. A XIX. sz.

végi és a XX. század eleji vidékfejlesztési politika alapja a falusi szolgáltató rendszer kialakítása. Majd a XX. sz. második felétől a közlekedés fejlődésével, a szolgáltatásokat kitelepítették a városközpontokból. Ezzel azonban a koncentrálttság nem szűnt meg. A szolgáltatások versenyének hátterében a nagy koncentrálttság áll. Cél a termelés növelése, a termék fogyasztóképes árának kialakítása, a fogyasztók könnyű elérése, még több ember bekapcsolása a jelentős megtakarítások érdekében, valamint a szolgáltatások nagyobb hatásfokú ellátása. Ki kell használni a városi és vidéki szolgáltatások közötti távolságot, és ki kell hangsúlyozni, hogy a vidéki szolgáltatások az emberek személyes kapcsolatára épülnek. Gyakran előírják a vidéki szolgáltatások felülvizsgálatát, ezért azok megállapodásokat kötnek városi szolgáltatókkal.

A vidéki területek népességváltozása döntően hat a szolgáltatások kialakítására. Az utóbbi évtizedben a vidéki területek népességnövekedése volt megfigyelhető, egyéni kezdeményezések, mozgalmak indulása, és megváltozott a települések társadalmi összetétele is. Egy településen megtalálható „minimum szolgáltatások” már felgyorsíthatják a betelepülést. A vidékre költözés elsődleges résztvevői a nyugdíjasok, az ingázók és a munkanélküliek. A magasabb iskolai végzettségűek települnek a szolgáltató központok közelébe, mert ők a vidéki kezdeményezéseket fő mozgatórugói. A vidékre költözést kísérő életmódváltozás kihat a társadalmi kapcsolatokra, és a szükségletek megváltozására. A foglalkozások átalakulásával olyan új szolgáltatásokra támad igény, melyeket addig házon belül intéztek: idősgondozás, gyermekellátás, háztartási munkák stb.

Korábban a közszolgálat egyformán elérhető volt minden embernek, függetlenül a tartózkodási helyétől. A közérdeklődés szerint szervezték meg, olcsó volt, a nemzeti jólét és újraelosztás alapja és egyelőség jelképe volt. A szolgáltatások tekintetében mára a kapcsolat az állam és az állampolgár között megváltozott, négydimenzióssá vált:

- szolgáltatások privatizációja, melyet a szabad piac szabályoz
- a szolgáltatások bővülése
- a pénzügyi hozzájárulások
- a non profit szolgáltatások (discontinuation), a helyi feltételeknek eleget téve szervezzék újjá a szolgáltatásokat

A köz- a privát és a non profit szektorok közötti felelősség és tevékenységek megosztása is jelentős változás mentek keresztül.

A résztvevők pénzügyi hozzájárulása a kínálat változatosságával és a közszolgáltatások minőségi javulásával függ össze, így a privát szolgáltatásokkal helyezték egy szintre őket. A szociális újraelosztó mechanizmusnak köszönhetően ez biztosítja, hogy nem csak a fizetőképes kereslet köré koncentrálódnak.

Ez a tendencia a mindenki által elérhető szolgáltatások fogalmának eltolódásának eredménye, melynek alapja a szolgáltatások hatékonysága. Ebből a nézőpontból a szolgáltatások megszüntetése tűnik a legésszerűbb és leghatékonyabb megoldásnak. Így a költségracionalizálás és az új területi szervezés érdekében postahivatalokat, busz- és vasúti vonalakat szüntetnek meg. Emellett, bizonyos esetekben a kormány biztatja az embereket, hogy főként a kulturális és társadalmi szolgáltatások önmenedzselésére találjanak alternatívákat öntudatnövelő mozgalmakon és forrásellátáson keresztül. Az életminőség javítását célzó politikák azonban főként nemzeti szinten születnek, amik hozzájárulhatnak a vidéki közösségek életének rosszabbodásához, ha csak nem rendelkeznek speciális karakterrel.

Az információs és telekommunikációs technológiák részben vagy egészében lehetővé tehetik a város és a vidéki területek közötti kapcsolat javulását. Így az elszigetelt falvaknak is lehetőségük van, pl. teleházakon keresztül minden információs, vagy hivatalos szolgáltatást elérni. Kisebb felszereléssel is lehet helyi szolgáltatást kezdemé-

nyezni, pl. helyi újság, valamint hála az új technológiáknak a minőségi szolgáltatások városhoz kötöttségei megszűnnek. Azonban, főleg a távoli, alacsony népsűrűséggel rendelkező területeken élők számára bizonyos új technológiák használata a költségek miatt megfizethetetlennek tűnnek, de a technológiai fejlődés várható üteme megoldást adhat a jövőben erre a problémára is.

A gazdasági, demográfiai, intézményi és technikai változások különböző megjelenési formái függnak az adott országtól vagy területtől. Így a népesség eloszlásának, sűrűségének jelentős különbségei attól függnak, hogy milyen messze találhatók a városi központoktól. Az alacsony népsűrűségű területeken élő emberek gyakran megfordulnak olyan helyeken, mint pl. a vásárvárosok, melyek a vidéki közösségek szolgáltatásainak teljes körét ellátják. Általában párhuzamot vonhatunk az egyházközség nagysága és a szolgáltatások száma között. A városok erős konkurenciaharcot vívnak, így a vidéki szolgáltatások fejlesztése nagy kihívást jelent, ha nem akarnak csupán alvóvárosi funkciót betölteni. Ezért a szolgáltatások bevezetésekor figyelembe kell venni a minőségi élet feltételeit és a betelepülők igényeit, hogy a város mellett teljes körű szolgáltatást nyújtva alapot teremtsen a helyi élethez. A ritkán lakott alacsony népsűrűségű területeken kialakított szolgáltatásoknak népességmegtartó ereje van, és a specifikus szolgáltatások vonzzák a különböző korosztályokat.

7.3.1.2. A helyi szolgáltatások, mint a vidékfejlesztés eszköze

A vidéki szolgáltatások munkahelyet teremtenek, új tevékenységeket vezetnek be, aktivizálják a lakosságot, erősítik a szociális kohéziót, kiaknázzák a forrásokat, és kapcsolatot teremtenek más térségekkel. Ezáltal még a ritkán lakott területek teljes népessége is igényli a szolgáltatások igénybevételekor a személyes kapcsolatot és az igényeik figyelembevételével jobb életminőség kialakítását. A szolgáltatások munkahelyet kínálnak:

- a szervezetek és az állampolgárok között zajló adminisztratív és középszintű feladatok ellátására
- a mobil és távolsági szolgáltatások rugalmas vezetése
- kulturális és pihenést célzó szolgáltatások szervezése

A szolgáltatások munkahelyet teremthetnek a munkanélkülieknek és a munkaerőpiacra belépő fiataloknak, valamint kiegészítik a hiányzó szolgáltatásokat és hosszú távú alapot biztosítanak nekik, azonban az alulfizetett munkaköröket kerülni kell. Ezek rugalmas kapcsolatot alakítanak ki a köz-, a magán és a non profit szektorral; nagyobb legitimációt nyújtanak a non profit szektornak a közalapok támogatásában, és támogatást nyújtanak a továbbképzésekhez.

A szolgáltatások katalizátorai lehetnek egyéb tevékenységeknek is, együttműködhetnek a tömegközlekedéssel az információs szolgáltatásokkal, és egyéb olyan szolgáltatásokkal melyek további szolgáltatások beindulását finanszírozhatják.

A szolgáltatások megléte nem csak gazdaságilag előnyös a település számára, hanem erősíti a közösségi identitást és a társadalmi kohéziót. A szolgáltatások gondoskodnak az addig nem, vagy alig kihasznált erőforrások alkalmazásáról, pl. infrastruktúra, munkaerő, képességek. Ha a vidéki szolgáltatások hálózatba szerveződnek javulhat a minőségük és költségeket takaríthatnak meg. A térségi kapcsolatokkal új fejlődési perspektívák nyílhatnak a számukra.

Felépítésükből adódóan a vidéki térségeknek nehezebb ugyanolyan változatos és jó minőségű szolgáltatásokat nyújtani, mint a városoknak. Az új technológiák ugyan képesek a köztük lévő különbség csökkentésére, de eltüntetni nem tudja. A vidéknek megvannak a maga sajátos értékei, mint nyugalom, emberi kapcsolatok minősége, a szolgáltatásokban való nagyobb részvétel stb. A vidék sajátos karakterén és identitásán alapuló minőségi szolgáltatás iránti igény sokkal nagyobb, ami a fejlesztés számára nagyobb innovatív perspektí-

vát nyit. A fejlődés közelebb hozza az embereket, sajátos képet és életminőséget alakít ki és megújítja helyi identitást. A területi stratégiákban a kiegészítő szolgáltatások elősegítik a szolgáltatások összehangolását és kiegészítését. A kiegészítéseken túl, az átfogó területi alapú megközelítés a szolgáltatások bizonyos fokú területi egyensúlyát idéz elő. Bizonyos kulcsszereplők egy –egy településre koncentrálódhatnak, pl. zeneiskolák, kulturális- és sport központok stb. és kölcsönösen elláthatják egymást. A területi alapú megközelítés esetén érdemes számba venni az elérhető forrásokat, és még megfontoltabb (judicius) használati módokat találni. Ez érintheti az infrastruktúrát, a kihasználatlan emberi erőforrásokat. A rendelkezésre álló források jobb kihasználása által csökkennek a kezdeti költségek, és segítenek az addig nem létező, vagy az eltűnés határára került szolgáltatások életképességének növelésében, illetve megmaradásában.

Bizonyos szolgáltatások különösen fontosak a terület fejlődési dinamikájának szempontjából. Ilyen, pl. az információs szolgáltatás, mely alapvető szerepet játszik nem csak a térség információ ellátásában, hanem a népesség mobilitásának, a kollektív tudatosság, a területi identitás, az információ csere és a nézőpont alakításában.

7.3.2. A helyi szolgáltatások megvalósítása, teljesítése

7.3.2.1. A kereslet és kínálat meghatározása

Elsődleges feladat a szolgáltatások iránti kereslet és a kínálat meghatározása, amely a területi tervezés feladatainak és stratégiáinak kialakításának kezdeti lépése. A kereslet és a kínálat közti űrt a távolság, az alkalmazkodás, a minőség és az ár alapján vizsgáljuk.

- *A vidéken élő emberek szükségleteit személyes elemzéssel, klasszikus interjúval, már meglévő szolgáltatások igénybevétele által ismerhetjük*

meg. A prioritások elemzése által vizsgálhatjuk a már említett négy összetevőt:

- A fogyasztók fontosnak tartják, hogy a szolgáltatások területileg koncentrálódjanak.
- A kereslet természetéből adódóan periodikus és szabálytalan. A kereslet a modern élethez alkalmazkodik, és másként jelentkezik a különböző társadalmi csoportoknál. Az izolált élethelyzetek sajátos igényeket is generálhatnak, mint pl. az információk összegyűjtése, emberi kapcsolatok kialakítása, a tömegközlekedés megszervezése.
- A minőség függvényében vizsgált kereslet esetében két összetevőt különböztetünk meg, a szolgáltatások technikai minőségét és az emberi tényezőt.
- A fogyasztók nem mindig engedhetnek meg maguknak egy-egy szolgáltatás, így az ár szerepe elengedhetetlen tényező.
- A helyi keresleten kívül meg kell említeni azokat a potenciális érdeklődőket is, akik csak átmenetileg tartózkodnak a térségben. Az ő igényeiket a helyi idegenforgalmi szolgálat tudja meghatározni.
- *A kereslet mellett a helyi szolgáltatások kínálatait is a fenti négy jellemző tükrében vizsgáljuk.*
  - Milyen szolgáltatásokkal rendelkezik a terület, melyek tűntek el, milyenekkel helyettesítik, mely szolgáltatások kerültek közelebb a technológiai fejlődés által stb.?
  - Milyen rugalmas a kínálat a kereslet igényeire, milyen új keresleti és kínálati trendek várhatóak a területen?
  - A fogyasztók mennyire részesülnek, mennyire veszik figyelembe az igényeiket a szolgáltatások fejlesztésénél? Előnyösebb, ha helyi és városi szolgáltatások egymást kiegészítve működnek.

- A szolgáltatások árai megfizethetők legyenek. A helyi és városi szolgáltatások árai közötti különbség kompenzálja az utazási költséget. Az árversenyben a döntő szempont az, hogy milyen forrásokat használ az adott szolgáltatás.
- *A kereslet és a kínálat közti űr meghatározása is, mint eddig, a távolság, az alkalmazhatóság, a minőség és az ár függvényében történik.*
  - A szolgáltatások területi elhelyezkedése gyakran nem elég érzékeny a fogyasztók igényeire.
  - Ha a tervezett szolgáltatások nem találkoznak a fogyasztó igényekkel űr keletkezik.
  - Ha nem veszik figyelembe a vásárlók igényeit, és a szétszóródott kereslet nem teszi lehetővé a minőségi szolgáltatások biztosítását.
  - Ha az árak nem igazodnak a vásárlási erőhöz.

7.3.2.2. A kereslet és a kínálat közti űr csökkentése

- *A kereslet és a kínálat közti űr csökkentése a távolság függvényében megvalósítható:*
  - mobil szolgáltatások bevezetésével
  - új technológiák igénybevétele
  - a különböző típusú szolgáltatások (köz-, magán-, intézményi) ún. multi- szolgáltatásban történő egyesítése
  - a kínálat földrajzi elhelyezkedésének egyensúlyba helyezése
- *Az alkalmazkodás tekintetében:*
  - menetrend, időbeosztás kialakítása, amely a fogyasztók, az igénybevevők szükségleteihez alkalmazkodik
  - több szolgáltatás egy helyen- a sokféle, minőségi, egymást kiegészítő szolgáltatások gyakran települnek egy fedél alá

- *A minőség tekintetében:*
  - az emberi kapcsolatokra alakított szolgáltatás
  - tartalmi minőségjavítás
  - multifunkcionális találkozási pontok kialakítása
- *Az ár tekintetében:*
  - az alkalmazott erőforrások még racionálisabb hasznosítása: infrastruktúra, tömegközlekedés, humán erőforrás, a szétszórt igények csoportosítása, az önkéntes munka és a közösségi erőforrások rugalmas vezetése
- *A kereslet és kínálat kiegyensúlyozása érdekében a szolgáltatók közötti együttműködés megteremtése*

A helyi hatóságoknak, a magáncégeknek és a non profit szervezeteknek megvan a saját szemléletmódjuk, valamint nekik is vannak bizonyos kényszerítő tényezőik. Mindegyik szektor sajátos szolgáltatással, vezetéssel, tudással, költségcsökkentő eszközökkel rendelkezik. Ezek együttműködése csökkentheti a különbséget a kereslet és a kínálat között, csökkenthetik a költségeket, és ellátó hálózatokat alakíthatnak ki. Az önkéntes munkaerő azonban felvethet némi jogi és szerződési problémát, mert a pénzügyi, és a foglalkoztatási intézmények nem nagyon fogadják el őket.

7.3.2.3. A LEADER csoportok feladata

Sajátos természetüknél fogva a LEADER helyi akciócsoportjai (LAG's) kulcsfontosságú szerepet játszhatnak a területi tervezés elemzéseiben, a kiegészítő és az értékelő fázisaiban a helyi szolgáltatások egyesítésében. A csoportok közötti kapcsolat pedig alapja lehet a területek közötti hálózatok kialakulásának. Feladatuk továbbá a közösségi szükségletek meghatározása, a társadalmi kapcsolatok kialakítása, az alkalmazható megoldások felkutatása és ezek ellenőrzése a lakosok által.

- *A meglévő szolgáltatások és a rendelkezésre álló források elemzése*
A szolgáltatások és források kidolgozása eszközként szolgálhat a partnerek közös gondolkodásában. Az elemzések történelmi dimenziója elősegíti a jelenleg zajló változások megbecsülését. Továbbá az értékelés segít megállapítani a szükséges infrastruktúra és berendezések mennyiségét.
- *A kielégítetlen szükségletek és a felmerülő igények meghatározása*
Az elemzések segítenek megérteni, milyen életmódot szeretnének a lakosok. A személyes párbeszéd segít meghatározni mire vágyik a lakosság. Fontos annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy: Hogyan szeretnének élni a térségben?
- *Részvétel az új kritériumok és feladatok meghatározásában*
Az akciócsoportok fontos szerepet játszhatnak nemcsak az alkalmazhatósági és a minőségi kritériumok meghatározásában, hanem a szolgáltatók tulajdonjogánál, a tudatosság fejlesztésében és a kapacitásnövelésben. (capacity building work).
- *Az innovatív megoldások megtervezésének támogatása*
Ez az első fázisa a tudatosság növelésnek és a kapacitásnövelésnek, melyek segítenek a megoldások megtervezésében, melyek meghatározzák azokat a feladatokat és kritériumokat, amik a már meglévő, vagy újonnan alakuló szolgáltatásokat jobba tehetik. A tervezés sokszor mobilizálja a résztvevőket, és kapcsolatot alakít ki a köz-, a magán-, valamint a non profit szektor között. Itt is nagy szerepe van az akciócsoportoknak, akik új ötleteket adnak, közelebb hozzák egymáshoz az embereket, megszervezik a szükséges technikai felszerelést, támogatást nyújtanak a biztonságos induláshoz, valamint aktivizálják az önkéntes munkát.
- *A kitűzött célok megvalósíthatóságának megbecsülése*
A kivitelezés előtt érdemes egy megvalósíthatósági tanulmányt készíteni. A tanulmánytól függetlenül a LAG tagok segítenek

felbecsülni a kockázatot és kockázatcsökkentő megoldásokat ajánlanak, és segítenek megtalálni a kártérítés módját is. Ez a megvalósíthatóság és kockázatbecslési gyakorlat a szolgáltatás pénzügyi és gazdasági részére is szigorúan vonatkozik.

- *Az új szolgáltatások beindulásának elősegítése*

Az új szolgáltatás beindulása mindig kényes fázis, gyakran nem a tervek szerint alakulnak a dolgok, váratlan események is bekövetkezhetnek, ekkor kiegészítő megoldást kell találni, mert némely probléma azonnali megoldást igényel. Ilyenkor van szükség a kapcsolati hálóra, ami segít a szolgáltatás megszilárdításában.

- *A projekt folyamatosságának biztosítása*

Ha túl vagyunk a kezdeti fázison, gyakran tapasztalunk nehézséget a folytatáskor. Ez a kritikus időszak az első három évben jelentkezik, amikor a kezdeti lelkesedés csökken, az önkéntesek kezdik elveszteni a motivációjukat, a pénzügyi támogatás időszaka lejár. Ez az időszak, amikor a projektnek bizonyos autonómiára van szüksége és még nem teljesen vetette meg a lábát a piacon. Ezért fontos, hogy olyan megoldásokat találjunk, amely által a projekt visszanyeri a lendületét, és felülkerekedik az akadályokon.

- *A szolgáltatás helyének megbecsülése*

A szolgáltatás helyének megbecsülése a következő szempontok szerint lehetséges:

- SWOT analízis készítése,
- előre látni a becslés alapját képező mértéket, nagyságot,
- levonni a tanulságot a projekt sikereiből és kudarcaiból, és a továbbiakban ezt felhasználni

A becslések nem mindig valósak, csak részlegesen teszik meg őket, nem empirikusak és rendszertelenek. LEADER csoport segítségével lehet a becslések összegyűjtésében.

- *Szakemberek és önkéntesek képzése*

A szakember képzés elengedhetetlen része a szolgáltatás életképességének, jelen kell lennie a kezdetektől a projekt utolsó lépéséig. A képzésnek részét képezik az olyan kérdések, mint: okos gyakorlatiasság (*savoir-faire*). A képzések több formában történhetnek, a naprakész tudás eszköze és nélkülözhetetlenek a jó menedzsmenthez.

- *A területek közötti hálózat kiépítése*

A LEADER csoportok kapcsolataik és részvételük által közvetítő szerepet töltenek be a helyi szolgáltatások hálózatában, megkönnyítik a szolgáltatások életképességét, és javítják minőségét. A LAG-ek kapcsolatot alakíthatnak ki a városi szolgáltatókkal, azért hogy kiegészítsék vagy átalakítsák, vagy minőségileg javítsanak a helyi szolgáltatásokon. Ritkán lakott területeken közös szolgáltatásokat alapítanak a vidéki résztvevőkkel, hogy elérjék a szükséges kapacitást.

7.3.3. Néhány segédeszköz

7.3.3.1. Szolgáltatás-típusok elemzése

- *Szolgáltatás-típusok a fogyasztó számára megjelenő költségek vonatkozásában*
  - Piaci szolgáltatások, azaz a piac által meghatározott áron nyújtott szolgáltatások
  - Piaci szolgáltatás állami támogatással, fix árakkal és a szolgáltatás módjának meghatározásával
  - Ingyenes szolgáltatások, melyeket az állam finanszíroz (iskolák, utak karbantartása)
  - Szolgáltatások, melyek részben az állam támogatja, részben pedig a fogyasztó fedezi a költségeket (gyakran környezeti tanul-

mányon alapulva), mint például bölcsődék és egyéb szociális és kulturális szolgáltatások

- *Szolgáltatás-típusok a szolgáltató alapján*
  - Nemzeti, regionális és helyi hatóságok
  - Privát szektor
  - Non-profit szektor

A múltban ingyenes szolgáltatásra csak az állami szektor volt jogosult, míg a privát szektor csak a piaci szolgáltatások terén működött. Mára ez a fajta kategóriákba sorolás lassan már a múltba vész, hiszen mindhárom szektor képes piaci szolgáltatásokra, továbbá piaci szolgáltatásokra állami támogatással, valamint mindhárom alkalmas ingyenes szolgáltatásokra is. Például ma már léteznek olyan szerződéses együttműködések, amelyek lehetővé teszik alvállalkozók bevonását az állami szektor és a privát vagy non-profit szektorok között olyan feladatok ellátására, melyekre korábban kizárólag az állami szféra volt jogosult. Néhány esetben az állami szektor kereskedelmi területen is tért hódított azáltal, hogy a pénzbeli ellenszolgáltatás fejében egyénre szabott minőségi szolgáltatást nyújt.

A három szektor szolgáltatásainak felosztása országonként eltérő, az ország hagyományainak és történelmének függvényében.

Vegyük példaként a tömegközlekedést:

A szolgáltatást nyújthatják privát vagy állami vállalatok, társulások/egyesületek, vagy helyi hatóságok. A finanszírozás szempontjából lehet állami, de részben a fogyasztó által fizetett; lehet ingyenes állami szolgáltatás; lehet privát, de állami támogatással; vagy lehet privát/kereskedelmi jellegű.

7.3.3.2. A kereslet-kínálat viszonyának elemzése

A kereslet-kínálat viszonya mindhárom típusú szolgáltatás esetén különbözőképpen alakul.

A piaci (profit orientált) szolgáltatások esetében a kínálat minde- nek előtt a fizetőképes kereslettől, és egy minimum profitküszöb- től függ, mely biztosítja a tevékenység gazdasági életképességét, például boltok esetében.

Azoknak a piaci szolgáltatásoknak az esetében, melyek államilag támogatottak, a kínálat „védett” de egyes esetekben költségvetési, ál- lami döntésétől függően egy minimális bevételi küszöb elérése szük- séges. Például egy postahivatal életképessége egy térségben attól is függ, hogy mekkora létszám igényli a szolgáltatást.

A nem- piaci szolgáltatásokra vonatkozóan a szolgáltatás nyújtá- sa függ a felosztásra szánt vagy a kollektív jólétet szolgáló erőforrá- sok meglététől. Továbbá a szolgáltatás ebben az esetben is függ az állami hatóságok döntésétől a minimum küszöböt illetően. Például a tanulók elégséges létszáma mérvadó lehet az iskola fenntartása szem- pontjából, vagy önkéntes erőforrások megléte bizonyos kulturális szolgáltatások esetén.

7.3.3.3. Különböző szektor, különböző megközelítés

Szektor típusa	Piac	Piac állami tá- mogatással az árakra és mó- dokra történő ráhatással	Nem piaci, nem pro- fitorientált
A kínálat evolú- ciója	a fizetőképes kereslet sze- rint	a védett kereslet szerint	a felosztásra szánt vagy a kollektív jólé- tet szolgáló erőforrá- sok megléte szerint
Minimum kü- szöb	financiális pro- fit küszöb	állami hatóság döntésének függ- vénye	állami hatóság dönté- sének függvénye vagy önkéntes erő- források megléte

7.3.3.4.

A prioritások sorrendje kedvező lehetőségek vonzására, szolgáltatásokra és üzletekre Franciaországban

55 lehetőség, szolgáltatások és üzletek lettek 1-től 9-ig besorolva (1=legritkább/tágra lefedett terület; 9=leggyakoribb/legkisebb lefedett terület)

1. szint	2. szint	3. szint	4. szint
Nagyvárosi központ	Kisvárosi központ	Faluközpont	Minimális társadalmi szolgáltatás
1. Kórház Szülőotthon	3. Privát iskola Zeneiskola Takarékpénztár	5. Doktor Ápoló Gyógyszerész	8. Kőműves Kárpitos Heti egyházszolgáltatás Napisajtó
2. Orvosi vizsgáló labor Rendszeresen nyitva tartó mozi Nagy méretű barkácsszaküzlet	Supermarket Vegytisztító Bútorbolt	Fodrászat Taxiállomás	9 Vendéglátóipari egység (presszó, kocsmá, italbolt) Dohányárú bolt
Divatáru üzlet (férfiaknak) = 6 szolgáltatás	Cipőbolt Fotószaküzlet 4. Állami iskola Rendőrség Adóhivatal Tűzoltóság/szükségállapot szolg. Nyugdíjas otthon Fogorvos Pszichoterápia Állatorvosi rendelő Mentőállomás	6. Benzinkút 7. Postahivatal Hentes Zöldség-gyümölcs kereskedelem Pékcsig Dekorbolt Általános villanyszerelés Vízvezeték-szerelés Autójavító =16 szolgáltatás	Gáz szolgáltató =7 szolgáltatás

1. szint	2. szint	3. szint	4. szint
	Kereskedelmi egység Könyvesbolt Hardware szaküz- let Rövidárú szaküz- let Háztartási szak- üzlet Virágbolt = 26 szolgáltatás		

Jegyzetek a fejezethez

A 7.2 fejezet fő témáját szolgáltató „social exclusion”-t társadalmi ki-rekesztésként és kirekesztődésként is fordíthatjuk a folyamat aktív/passzív voltától függően.

Patrik Commins-tól idézet: a „Combating exclusion in Ireland 1990-1994” c. jelentésből

A '70-es évek végétől az európai regionális politikákban a hangsúly egyre inkább a szűkebb célok megfogalmazására (pl. a legnagyobb munkanélküliséggel sújtott térségekben a munkanélküliségi ráta további növekedésének megakadályozása annak mérséklése helyett) irányul, a jövedelem-újraelosztás helyett a jövedelem-termelésre (vagyis az egyes régiók endogén fejlődésének elősegítésére a nagyobb külső beavatkozások [pl. állami nagyvállalat egy üzemegységének odatelepítése] helyett. Azaz a regionális politika lehetőséget kíván teremteni a régiók számára, hogy differenciált gazdasági potenciáljukhoz mérten maximalizálják a nemzetgazdasághoz való hozzájárulásukat. A pusztán foglalkoztatottság-növelő és infrastruktúra-fejlesztő beruházásokat felváltották a versenyképesség széles körű növelését célzó támogatások – pl. vállalkozásfejlesztés, képzettségi szint növe-
lése. (Illés Iván Területfejlesztés c. egyetemi jegyzete alapján).